

УДК 821.161.2.09(092) (В. Амеліна)  
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/93-2-47>

**Денис ЧИК,**  
*orcid.org/0000-0002-4304-114X*  
доктор філологічних наук,  
професор кафедри іноземних мов і методик їх навчання  
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка  
(Кременець, Україна) [chykden@gmail.com](mailto:chykden@gmail.com)

## **«ЗАЧИНЕНЕ МИНУЛЕ»: СКРИНЯ ЯК ПРОСТІР ПАМ'ЯТІ В РОМАНІ ВІКТОРІЇ АМЕЛІНОЇ «ДІМ ДЛЯ ДОМА»<sup>1</sup>**

*У статті проаналізовано роман Вікторії Амеліної «Дім для Дома» крізь призму осмислення квартирного інтер'єру як простору пам'яті з особливою увагою до образу старої залізної скрині, що постає не другорядною побутовою річчю, а ключовим мікроархівом родинного й імперського минулого. Основною тематичною домінантою дослідження є просторові моделі пам'яті, втілені в інтер'єрі львівської квартири, де скриня концентрує в собі сліди колоніальної історії Львова, Голокосту, радянських практик примусового переселення та замовчуваної травми Голодомору.*

*Метою статті є простежити, як у романі В. Амеліної скриня трансформується із «чужого» предмета попередніх мешканців на головний конденсатор пам'яті квартири, що поєднує приватне й публічне, родинне й національне, колоніальне минуле й пострадянське «тепер».*

*Узагальнені результати дослідження демонструють, що скриня в «Домі для Дома» функціонує як межовий об'єкт: місце зустрічі «чужої» й «своєї» пам'яті, кордону між поколіннями, націями та історичними періодами. Вона маркує готовність (або небажання) мешканців інтегрувати в власну родинну історію колоніальне минуле квартири, репрезентоване попередніми власниками (родиною Лемів) і травматичним досвідом полковника, який приховано збирає їжу після пережитого Голодомору. Невтручання Ціликів, їхня звичка «не відкривати» скриню й «починати з нуля» в новому житті прочитується як симптом пострадянської амнезії та співучасті в продовженні колоніальної тривалості. Відкриття скрині наприкінці роману не стільки розкриває «таємницю» речей, скільки оголює структури імперської пам'яті, що досі організують простір квартири й життєвий досвід персонажів. Таким чином, роман В. Амеліної пропонує модель деколонізації повсякдення, яка розпочинається з уважного прочитання власного помешкання та готовності зустрітися з «зачиненим минулим», утіленим у речах, запахах і слідах інтер'єру.*

**Ключові слова:** топос квартири, скриня, простір пам'яті, імперські уламки, Львів, Вікторія Амеліна, Станіслав Лем.

**Denys CHYK,**  
*orcid.org/0000-0002-4304-114X*  
Doctor of Philological Sciences,  
Professor at the Department of Foreign Languages and Methods of Their Teaching  
Taras Shevchenko Regional Humanitarian Pedagogical Academy of Kremenets  
(Kremenets, Kyiv region, Ukraine) [chykden@gmail.com](mailto:chykden@gmail.com)

## **“LOCKED PAST”: THE CHEST AS A SPACE OF MEMORY IN VICTORIA AMELINA'S NOVEL *A HOME FOR DOM***

*The article analyses Victoria Amelina's novel *A Home for Dom* through the lens of the apartment interior understood as a space of memory, with particular attention to the image of the old iron chest, which appears not as a secondary household object but as a key micro-archive of familial and imperial pasts. The main thematic focus of the study is on spatial models of memory embodied in the interior of a Lviv apartment, where the chest concentrates traces of Lviv's colonial history, the Holocaust, Soviet practices of forced resettlement, and the silenced trauma of the Holodomor.*

*The aim of the article is to trace how, in Amelina's novel, the chest is transformed from a “foreign” object belonging to the previous residents into the apartment's principal condenser of memory, which brings together the private and the public, the familial and the national, the colonial past and the post-Soviet “present.”*

*The generalized findings of the study demonstrate that the chest in *A Home for Dom* functions as a liminal object: a site where “alien” and “one's own” memories meet and where borders between generations, nations, and historical*

---

<sup>1</sup> Статтю підготовлено завдяки отриманому автором гранту від Наукового товариства імені Шевченка у США (The Shevchenko Scientific Society in the U.S. (NTSh-A)).

*periods are drawn. It marks the residents' willingness (or refusal) to integrate into their own family history the apartment's colonial past, represented by its former owners (the Lem family) and by the colonel's traumatic experience, which leads him to hoard food in secret after surviving the Holodomor. The Tsilyk family's non-intervention, their habit of "not opening" the chest and "starting from scratch" in a new dwelling, is read as a symptom of post-Soviet amnesia and complicity in the continuation of colonial temporalities. The opening of the chest at the end of the novel does not so much reveal the "secret" of the objects as lay bare the structures of imperial memory that continue to organize the apartment's space and the characters' lived experience. Thus, Amelina's novel proposes a model of the decolonization of the everyday that begins with a careful reading of one's own dwelling and a readiness to confront the "locked past" embodied in the things, smells, and traces of the interior.*

**Key words:** *topos of the apartment; chest; space of memory; imperial remnants; Lviv; Victoria Amelina; Stanisław Lem.*

**Постановка проблеми.** В українській прозі останніх десятиліть квартира дедалі частіше постає не лише як побутова «сцена», а як мікро-архів пам'яті, де матеріальні сліди минулого впорядковують, реформують або і «розхитують» національну ідентичність персонажів. «Квартира» функціонує також водночас як лабораторія ідентичності *sui generis*: речі, запахи, фотографії, поламані меблі, старі книжки й навіть планування кімнат стають медіумами пригадування, що структурують (а часом – дезорієнтують) суб'єктний досвід. Такий інтер'єр часто «працює» як палімпсест міста: в його шарах нагромаджуються голоси епох, попередні мешканці, імперські/пострадянські/Майданні/революційні/воєнні наративи. Квартира виступає, як правило, приватним хронотопом, у якому повсякденні ритуали (заварити чай/зварити кави, помити посуд на кухні, відкрити засклену лоджію тощо) перетворюються на «тригери пам'яті»; це також місце, де комеморація відбувається через матеріальність, часто через матеріальність окремих речей, а не лише через «офіційні» сюжети. Відтак квартира стає і сценою інтроспекції, і вузлом соціальної історії, де приватне накладається на загальноісторичне.

Так, наприклад, у романі «Танго смерті» (2012) Ю. Винничука львівські помешкання виявляють «довгу пам'ять» дому – стіни, схованки й меблі виступають свідками багат шарової міської минувшини та буремних для міста Лева подій першої половини ХХ століття. У збірці новел «Месопотамія» (2014) С. Жадана харківські квартири й під'їзди формують пострадянський архів тла 1990-х, у якому малі простори фіксують дружби, втрати, поразки та дорослішання покоління в часі сучасному – перших десятиліть ХХІ століття. Київські квартири переселенця у романі «Мондегрін. Пісні про смерть і любов» (2019) В. Рафеєнка стають мапою самоідентифікації після втрати дому, де побутові дрібниці щораз активують авторську пам'ять про окупований Донбас. Роман Тані Мальярчук «Забуття» (2016) зображує київські побутові інтер'єри як механізми ненадійної пам'яті, де незначні речі дому запускають асоці-

ативні ланцюги між індивідуальним досвідом і постаттю історика та політолога В. Липинського. У тексті роману «Амадока» (2020) Софії Андрухович міські інтер'єри працюють як простори реконструкції – і водночас втрати – пам'яті: саме речі виконують роль «якорів», що повертають забуті історії. Зрештою, у романі «Іван і Феба» (2019) Оксани Луцишиної квартири в різних українських містах, особливо з нечастим за небагатьма винятками в сучасній українській літературі Ужгородом, фіксують зіткнення приватних біографій з історичними переломами (такими знаковими як Студентська революція на граніті), акумулюючи емоційні «архіви» стосунків персонажів у часі сучасному.

З усього масиву згаданих і незгаданих знакових різножанрових текстів, які з'явилися за останні два десятиліття, тут для аналізу обрано роман української письменниці Вікторії Амеліної (1986–2023) «Дім для Дома» (2017), оскільки той відкриває важливий травматичний аспект пострадянського досвіду, і його осмислення сприятиме глибшому розумінню того, як формуються ідентичність та пам'ять у сучасному українському міському просторі, особливо в часі російсько-української війни. На моє переконання, роман Вікторії Амеліної «Дім для Дома» послідовно розгортає інтенцію демонстрації скрині як найголовнішого об'єкта квартири, перетворюючи її з другорядної та старомодної побутової речі на центральний осередок простору, що акумулює матеріальні сліди родинної історії, травматичного минулого та витіснених досвідів персонажів і таким чином функціонує як мікроархів пам'яті, у якому прочитуються шаровані наративи поколінь.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Останні наукові та науково-популярні публікації про роман Вікторії Амеліної «Дім для Дома» засвідчують: коло інтерпретацій уже давно виходить за рамки аналізу «сімейної саги» і торкається проблем пам'яті, ідентичності та міської історії Львова, однак саме квартирний інтер'єр як осердя пам'яті роману досі лишається опрацьованим фрагментарно. Насамперед вагомою є студія

Олени Романенко «Координати дому: символічні простори роману Вікторії Амеліної «Дім для Дома»» (2018), де дослідниця переводить фокус від «львівськості» як міського міфу до ширшої «культурної картографії» травматичного минулого та відчуття «чужості» в «своєму» домі; саме в цьому ракурсі квартира Ціликів окреслюється як простір, де розмикаються зв'язки родової пам'яті, а мешканці переживають власне життєве «переселення» в межах чужої топографії, що накладається на адресну історію оселі як Анти-Дому (Романенко, 2018). Ія Ківа в рецензії для часопису «Критика» (2018) підкреслює, що в центрі оповіді – історія родини на тлі розпаду радянської імперії й пошуку мови для себе; тут квартира функціонує не як «декорація», а як вузол конфліктів і пам'ятєвих напружень, які розгортаються всередині дому та від нього променять у місто, відтак підсилюючи ідею помешкання як історії, що не вміщується в родинний архів (Ківа 2018). Літературна критикиня Ганна Улюра у рецензії, що з'явилася одразу після виходу книжки, сформулювала важливий для просторового прочитання висновок: це «не про час, а про місце – точніше: про одну львівську квартиру», тобто саме інтер'єр є головною сценою й механізмом сюжету та пам'яті (скриня, піч, «чужі речі»), що опираються приватизації сенсу) (Улюра, 2017).

Резонанс майбутнього англomовного перекладу (під вірогідною назвою «Dom's Dream Kingdom»<sup>2</sup>) додав ще одну дослідницьку перспективу: колумбійський письменник Г. Абад в есеї для «Literary Hub» прямо пов'язує рецепцію роману з «історією квартири як історією міста», у тому числі через нагадування про «лемівський» адресний шар і відповідні історичні нашарування – показово, що для позаукраїнського читача саме домашній простір стає лінзою національної пам'яті (Abad, 2024).

Окремо згадаємо академічні студії, які матеріалізують пам'ять у межах оселі, описуваної в романі. Я. Поліщук та Оксана Пухонська опосередковано описують квартиру як «місце збереження слідів», атлас запахів і речей, що підміняє собою відсутню усну пам'ять сім'ї (Поліщук, Пухонська, 2021). Магістерська робота В. Кро-

пивного у прямий спосіб артикулює тезу про «квартири на Галана/Лепкого» як «місце чужої пам'яті»: родина уникає наративізації минулого помешкання, а «лабораторні» умови мобільності радянського способу життя демонструють, як відсутність спадкової оселі руйнує модель дому як родової пам'яті; скриня стає матеріальним курком пам'яті, що спрацьовує всупереч прагненню забути (Кропивний, 2022). У розділі колективної монографії «Література та історія: антропос–топос–тропос» (Львів, 2023) Уляна Федорів демонструє, що в «Домі для Дома» квартира – це осердя пам'яті родини й міста: через «чужі» речі на кшталт залізної скрині та кахляної печі й погляд пса Дома інтер'єр постає мікромоделлю львівської історичної пам'яті, вплетеної в приватний простір (Федорів, 2023). Нарешті, у статті Тетяни Гребенюк квартира родини Ціликів у романі Вікторії Амеліної подана як приклад приватного простору, що набуває рис «non-place» за Марком Оже; трансформація помешкання в «не-місце» показує небезпеку ігнорування власної історії, що веде до втрати міської/національної ідентичності та повторення помилок минулого (Hrebenyuk 2023).

**Постановка завдання.** У цій статті дослідження роману Вікторії Амеліної «Дім для Дома» ґрунтується на постколоніальному та деколоніальному підходах, що спираються на працях Енн Лори Столер, Г. Бгабга, Оксани Забужко та Мадіни Тлостанової. Такий синтез дозволяє розглянути художній світ твору як простір, де проявляється незавершена деколонізація – імперська спадщина продовжує впливати на повсякдення пострадянської України. Застосування ідей названих сучасних теоретиків допоможе висвітлити ключовий, на наш погляд, мотив роману – стару скриню як архів колоніального минулого та головний кондесатор топосу квартири у романі.

Новизна цього дослідження полягає в тому, що воно вперше пропонує прочитання роману не лише крізь призму пам'яті й травми, як це робилося раніше, а як тексту про імперські залишки та деколонізацію простору. Такий підхід дозволяє залучити сучасний постколоніальний інструментарій, який досі не застосовувався до аналізу цього твору. Завдяки цьому акцент зміщується з віднайдень витіснених пам'ятей персонажів на вивчення того, як імперські структури продовжують визначати приватний і суспільний простір, перетворюючи саме помешкання на місце колоніальної тривалості та тривкості.

**Виклад основного матеріалу.** У межах поняттєвого поля, запропонованого Е. Л. Столер про «імперські уламки», скриня не є просто вмісти-

<sup>2</sup> Станом на сьогодні (листопад 2025 року) англomовний переклад під назвою «Dom's Dream Kingdom» існує у вигляді уривків; роман у повному форматі ще не вийшов, а його публікація запланована на травень 2027 рік у видавництві HarperCollins Publishers (відповідно до інформації на сайті <https://www.tgjonsonline.co.uk/Product/Victoria-Amelina/Doms-Dream-Kingdom/15684081>).

лищем «чогось» – це насамперед осердя руйнації, тобто тривалої, корозійної дії імперії, що триває попри формальний кінець владарювання колишніх державних структур. Е. Л. Столер пропонує змістити фокус з ракурсу руїн до тривалості процесу руйнації імперії через акценти «на артефактах імперії не як на мертвій матерії чи рештках занепаłego режиму, скільки на їхніх повторних присвоєннях, занедбаності та стратегічному й активному розташуванні в політиці сучасності» (Stoler, 2013: 11). Саме таку функцію виконує в романі скриня: вона не дозволяє «закрити» минуле, а навпаки, вмонтовує його в теперішнє квартири як невидиму, але відчутну силу. Тож, безапеляційну тезу Оксани Забужко від 2015 року, що «держава, яку ми маємо, – це сколок з УРСР, якого ніхто ще реально не реформував» (Забужко, 2022: 158), можна застосувати до скрині, яку ніхто з мешканців квартири не намагається «реформувати». Символічна скриня у романі Вікторії Амеліної функціонує як матеріалізований архів колоніального минулого, що пронизує приватний простір родини й відкриває до нього амбівалентний, «між»-часовий доступ.

Спершу набуту скриню як «додаток» до помешкання не виносять ті, які заселяються в квартиру після попередніх власників. Вікторія Амеліна зумисне не дає нам точний фактаж, що йдеться, власне, про родину Лемів, син яких пізніше став письменником-фантастом із світовим іменем: «ці кімнати колись належали відомому польському письменнику. Не зовсім, щоправда, належали. І не тільки польському. Або принаймні нацисти точно відмовили йому в праві називати себе поляком і – відправили би до гетто, туди, де вже були інші з його родини. Але не відправили, хтось врятував – може, Бог, може, документи фальшиві, може, випадок.» (Амеліна, 2017: 202).

Читачеві залишається реконструювати період життя Лемів після нацистської окупації Львова. Але відомо, що й до нацистів Лемі зіткнулися з імперією, яка доволі нахабно порушила спокій помешкання лікаря Лема: письменник згадував, що під час першої радянської окупації у них жив офіцер НКВС, якийсь Смірнов (Бересь, 2020). Порівняно з іншими львів'янами визначених союдами як «класових ворогів», в яких було відібрано помешкання та інше майно, Лемі вберегли житло від конфіскації лише випадково. Як зазначає В. Орлінський, енкаведистудовольнився лише найкращою кімнатою у квартирі – дитячою – де й жив до 1941 року (Орлінський, 2021: 61).

Змушені переховуватися під час нацистської окупації Лемі покидають власну квартиру та роз-

діляються. Як згадував С. Лем у розмові з Т. Фіалковським, після зайняття міста Армією Крайовою та радянськими військами у липні 1944 року Лемі так і не повертаються до власної квартири – там вже хтось жив (Lem, 2015: 45–46). Лем у розмовах і спогадах оминає тут конкретику: ймовірно, там міг жити хтось із повоєнних мігрантів (з державних, військових чи партійних службовців), або й хтось із місцевих жителів, з ким була усна домовленість про збереження майна, чи хтось з номенклатури, кому радянська влада видала ордер на житло, і хто не боявся, як Лемі і багато інших корінних мешканців, бути заарештованими НКВС. З метою уникнення арешту чимало корінних жителів добровільно переселялися у гірше житло; часто ордерами працівники міської ради торгували між «своїми», що спричиняло повний хаос; самосели навіть вступали у збройні конфлікти з новоселами із ордерами (Боднар, 2015). Так чи інакше, очевидно з безпекових міркувань Лемі не намагаються повернути квартиру та влітку 1945 року перебираються до Кракова (Орлінський, 2021: 112), щоб так ніколи і не повернутися і не побачити Львова. Тож для читача, який одразу збагне про кого йдеться у згадці про «відомого польського письменника», що вижив у часи Голокосту, і який знайомий із основними фактами з біографії Станіслава Лема, історія квартири до другої радянської окупації просто перенасичена подіями. Втім, як зрозуміло з сюжету, нові власники квартири не надто переймаються тією історією, яка пронизує стіни їхнього помешкання, та яка залишилась у вигляді потемнілої від часу скрині.

Небажання Ціликів дізнаватися про долю попередніх мешканців у «Домі для Дома» виростає з поєднання побутової звички до постійних переїздів, ідеологічної установки «почати з нуля» та психологічного самозахисту. Приїхавши до Львова в 1970-х, родина сприймає місто передусім як функціональний простір проживання: «Та яка різниця? Тут буде дім, усе вирішено, кінцева зупинка...» (Амеліна, 2017: 41) – формула, що відсікає потребу питати, хто тут жив раніше, чому покинув своє помешкання і чому зниклі речі лишилися в стінах цієї квартири. Втім, можна здогадатися, що попередні власники точно не були корінними львів'янами з огляду на мову їхніх знайомих: «Але щоб не дзвонили в двері чужинці, щоб не було телефонних дзвінків до попередніх господарів: «Как не живут? Это же всегда была их квартира!» – деякі люди так легко вимовляють оце «завжди»» (Амеліна, 2017: 224). Й, очевидно, для російськомовних друзів попередніх господарів не існують

«ще якісь» попередні чи теперішні власники квартири, адже відомі їм люди були там «завжди» і не має значення, що попередніх – справжніх власників – окупаційною радянською владою було вбито, заарештовано чи примушено рятуватися втечею в сусідню Польщу. Таке «яка різниця?» стає не лише побутовою, а й мовною практикою, виросталою з тривалої русифікації та маркування чужого простору як російського, яка примусово привчала не помічати «чужі» історії за фасадом нібито однорідного радянського простору, простору, що впроваджував єдині «радянські реалії» (Мокрик, 2025: 15), за визначенням Р. Мокрика, в аналогічних формах по всій території імперії – десь раніше, а десь – як у Львові – пізніше.

Новосели Цілики буквально «будують нове життя» довкола «чужої скрині й старої пічки», тобто навколо матеріальних залишків колишніх господарів, не інтегруючи їхніх історій у власну пам'ять. Предмети стають нерухомими орієнтирами, що задають планування побуту, але не викликають допитливості: вони лиш «є», як даність, із якою зручно співіснувати. Симптоматично, що Цілики, вперше в'їхавши у квартиру, залишають скриню через потенційні пошкодження під нею на паркеті. І, відтак, звикають до цього потемнілого від часу артефакту минулого, який нібито слугує приховуванням пошкодженої підлоги. Але це бажання не відкривати вміст скрині і, ширше, минувшину, яку вона консервує, має і психологічні причини.

Ця позиція коріниться також у мобільності радянського службового побуту сім'ї військового: «Цілики розучилися жити подовгу в одному місці... завжди щось лишалося в картонній коробці, яка обов'язково згодиться – на наступний переїзд» (Амеліна, 2017: 42). Постійна готовність до руху робить інтерес до локальної історії економією зусиль: навіщо вкладатися в пам'ять простору, який може виявитися тимчасовим? Отже, незнання тут є практикою виживання й організації життя в умовах нестабільності. Власне, «яка різниця» повторюється у романі як універсальна стратегія не бачити складних шарів дійсності: так само Цілики воліють просто не вірити в темний, кримінальний бік міста 1990-х, відмовляючись його «бачити». Це звичка моральної й пізнавальної сліпоти, яка сягає і минулого їхнього дому.

Нарешті, скриня – як матеріалізована пам'ять – лишається закритою не лише фізично, а й смислово. Дружина полковника Цілика – Велика Ба – роками повторює, що «солдати би винесли» скриню, тобто рішення позбутися чужої речі завжди існує, але його відкладають; родина обирає

пасивну співприсутність із «чужою таємницею», не ризикуючи чи не бажаючи її відкрити. Тож байдужість Ціликів – не поверхнева черствість, а комбінація навченої рухливості тимчасовості, утилітарної адаптації й самооборони від травматичної «чужої» історії. Їхній дім стоїть на «чужих» речах, але історію цих речей вони воліють не знати – аби нарешті мати свій, хай і крихкий, спокій. Показовою є сцена, коли на пропозицію іноземних, вірогідно, польських, гостей зробити у квартирі музей Лема полковник навідріз відмовляється поміняти житло. Означення пострадянського часу як «застиглого» доволі точно окреслює часовий режим роману, де родинна історія Ціликів рухається ривками, та щораз повертаючись до вузлів минулого (Tlostanova, 2024: 58). Саме в такому режимі «скриня» стає і сховком небажаного минулого, і її свідком; її відкриття затягується, бо тривала русифікація сформувала стійку звичку до замовчування, зокрема, до бажання до непомічання тих, хто жив раніше.

Єдиною особою, для якої скриня стає справжнім притулком є Маруся, яка долає стрес від своєї раптової сліпоти через тактильні дослідження скрині та мрії куди простір скрині може її привести після відкриття кришки, а з часом – і мрій про ті сукні, які можуть бути у скрині. Скриня стає осередком цікавих ігор, які компенсують для дівчинки відсутність зору та довгорічною притягальною таїною, яка стає заміником справжнього світла (Амеліна, 2017: 135) та надією на те, що здатність бачити світло колись повернеться. Цілком несподіваним у романі стає відкриття скрині, в якій, як виявляється, старий полковник увесь цей час мав запас їжі для своєї родини, адже він під час Голодомору «дивом не вмер з голоду, й тіло його не стало спасінням для інших.» (Амеліна, 2017: 380). Поведінка полковника суголосна висновкам сучасних психологів про наслідки психологічним травм після пережитого геноциду: він не згадує про пережите в колі сім'ї, не довіряє владі або іноземцям, таємно готує резерв їжі (Яцула, 2023: 122). Тож, виявлений наприкінці роману вміст скрині стає ще одним відголоском і свідченням про злочин радянської імперії.

У тексті В. Амеліної чужість майна й історій не лише застерігає від присвоєння, а й вказує на структурну неповноту будь-якого «прочитання» імперського минулого. Скриня як «мовчазний архів» наділяє квартиру здатністю зберігати імперські рештки у вигляді матеріальних об'єктів, запахів, плям і слідів – як зазначала А. Ассман, чим «менше місця і що обмеженіший вміст, то вища його цінність» (Ассман, 2014: 124). Недаремно

місто й дім у романі змальовано як простір пролитої речовини: «велика страшна країна розбилася й розлилася, як розливається часом олія...»; «навіть за сотню років тут все ще залишатимуться сліди... ледь чутний, але характерний запах чогось розлитого...» (Амеліна, 2017: 10). Тож скриня принципово відрізняється від тих речей, які набули Цілики за своє життя в радянській імперії, але які сукупно творять пострадянський музей речей: порцеляновий сервіз «Рибка» як символ сміхотворної нефункціональності радянського речовізму (сервіз перетворився на декор, з якого час від часу стирають пил); сервіз “Madonna” порцелянаної фабрики “Kahla” часів НДР і який став предметом гордості радянських родин за набуття такої «розкоші» (і маркером загальної убогості життя пересічної радянської сім’ї); срібна ложечка, яку привіз прагид з Берліну, як «трофей» (Амеліна, 2017: 43) і яка перетворилася у заледве не сакральну річ для родини, яка навіть не задумується про потенційне походження невійськового «трофею».

Г. Бгабга дозволяє уточнити локальність цієї скрині-архіву, адже, на його думку, межі нації та культури є «дволикими» і породжують прикордонні простори («in-between spaces»), у яких значення культурної та політичної влади не є однозначними (Bhabha, 1990: 4). Скриня в Амеліної – саме така «межа»: вона локалізована в інтер’єрі дому, але відмикає зовнішній, імперський простір; вона приватна за власністю (власністю, яка переходить від колишніх власників квартири до наступних), але є і суспільна за пам’яттєвою дією.

**Висновок.** Роман Вікторії Амеліної «Дім для Дома» пропонує переконливу модель прочитання інтер’єру квартири як осердя пам’яті й одночасно

як лабораторії деколонізації. Львівська квартира Ціликів постає мікроархівом, у якому матеріальні «імперські уламки» – насамперед стара залізна скриня – не просто зберігають минуле, а вмонтовують його в теперішнє, задаючи режим тривалої дії колоніальної руйнації. На поєднанні ідеї про тривкість імперського після-життя з поняттям «між»-просторів, скриня функціонує як поріг між приватним і публічним, домашнім і політичним: належачи родині, вона водночас оприявнює чужу історію попередніх власників, роблячи повсякденний побут місцем етичного вибору – знати чи «не знати». Відмова Ціликів інтегрувати «чужу» пам’ять – це не лише психологічний захист і спадок радянської мобільності з її постійним «почати з нуля», а й форма невидимого співучастя у продовженні колоніальної амнезії.

У такому ракурсі квартира не зводиться до «декорації» родинної саги; вона стає топосом, де переплітаються палімпсест міста, трансгресії приватної біографії й історичні злами, а також – ареною перевизначення національної приналежності через матеріальність. Скриня як мовчазний архів уможливорює сценарій емансипації пам’яті: відкривання, переадресація, співжиття з чужістю без присвоєння. Саме в цьому полягає деколоніальна новизна роману: акцент зсувається з терапії травми на аналіз структур тривалості радянської імперії, що продовжують формувати інтер’єри, жести, звички й мову. Роман Вікторії Амеліної переконує: шлях до деколонізації повсякдення України починається з уважного прочитання власного помешкання – і з готовності, зрештою, відчинити «скриню» і здійснити вибір: зберегти цінне або викинути радянський мотлох.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амеліна В. Дім для Дома. Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. 384 с.
2. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам’яті ; пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Дорошнічева, О. Юдін. Київ : Ніка-Центр, 2014. 440 с.
3. Бересь С. Станіслав Лем: Я не був героєм [Електронний ресурс]. *Нова Польща*. 19 листопада 2020. Режим доступу: <https://novapolshcha.pl/article/stanislaw-lem-ja-ne-buw-geroem/> (дата звернення: 22.08.2025).
4. Боднар Г. Розкіш і злидні повоєнного Львова, або реалії житлово-побутового повсякдення в омріяному місті [Електронний ресурс]. *Україна Модерна*. 28 лют. 2015. Режим доступу: <https://uamoderna.com/md/bodnar-postwar-lviv> (дата звернення: 25.08.2025).
5. Забужко О. «Росія дуже ретельно готувала демонтаж України...» (інтерв’ю порталу «Гордон»). Забужко О. *І знов я влізаю в танк... Вибрані тексти 2012–2016: Статті, есе, інтерв’ю, спогади*. Київ : Комора, 2022. С. 145–165.
6. Ківа І. Дім для Дома [Електронний ресурс]. *Критика*. Березень 2018 р. URL: <https://krytyka.com/ua/reviews/dim-dlya-doma> (дата звернення: 16.08.2025).
7. Кропивний В.М. Моделі особистої та колективної пам’яті в сучасних українських романах : магістерська робота. Київ : Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», 2022. 45 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5e62c208-ab2b-41b8-bbbb-0d79805195ca/content> (дата звернення: 16.08.2025).
8. Мокрик Р. Культурна колонізація. Страх, приниження та опір України в радянській імперії. Львів : Локальна історія, 2025. 432 с.
9. Орлінський В. Лем. Життя не з цієї землі. Пер. з пол. А. Павлишина. Київ: Човен, 2021. 496 с.
10. Полішук Я., Пухонська О. Собака як спостерігач і свідок історії (за романом Вікторії Амеліної «Дім для Дома»). *Poznańskie Studia Slawistyczne*. 2021. № 20. С. 143–157. DOI: 10.14746/pss.2021.20.8. URL: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/pss/article/view/29395/26169> (дата звернення: 16.08.2025).

11. Романенко О. Координати дому: символічні простори роману Вікторії Амеліної «Дім для Дома». *Синopsis: текст, контекст, медіа*. 2018. № 3(23). С. 1–16. DOI: 10.28925/2311-259x.2018.3.1. URL: <https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/312> (дата звернення: 16.08.2025).
12. Улюра Г. «Дім для Дома»: сімейний роман про радянське минуле [Електронний ресурс]. *Блог Видавництва Старого Лева*. 02.11.2017. URL: <https://starylev.com.ua/blogs/dim-dlya-doma-simeynyy-roman-pro-radyanske-mynule> (дата звернення: 16.08.2025).
13. Федорів У. Львів як місто/місце пам'яті в романі Вікторії Амеліної «Дім для Дома». *Література та історія: антропос–топос–тропос : монографія* / за ред. М. Гнатюка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. С. 55–65. URL: <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/03/Literatura-ta-istoriia.pdf> (дата звернення: 16.08.2025).
14. Яцула М. Трансгенераційна травма голодомору та її вплив на харчову поведінку. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2023. Випуск 15. С. 119–124. URL: [http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/15\\_2023/15.pdf](http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/15_2023/15.pdf) (дата звернення: 18.09.2025).
15. Abad H. The Gaps Filled by Fiction: On Victoria Amelina's *Dom's Dream Kingdom* [Electronic resource]. *Literary Hub*. 24.06.2024. URL: <https://lithub.com/the-gaps-filled-by-fiction-on-victoria-amelinas-doms-dream-kingdom/> (date of access: 16.08.2025).
16. Hrebenyuk T. Reminiscence about the Soviet City: Urban Space in the Ukrainian Fiction of the 21st Century. *Journal of Narrative and Language Studies*, 2023, vol. 11, no. 22, pp. 176–191. DOI: 10.59045/nalans.2023.25. URL: <https://nalans.com/index.php/nalans/article/view/805> (date of access: 16 Aug. 2025).
17. Imperial Debris: On Ruins and Ruination / edited by A. L. Stoler. Durham ; London : Duke University Press, 2013. 357 p.
18. Imperial Formations / edited by A. L. Stoler, C. McGranahan, P. C. Perdue. Santa Fe : School for Advanced Research Press, 2007. 421 p.
19. Lem S. Świat na krawędzi: ze Stanisławem Lemem rozmawia Tomasz Fiałkowski [Dokument elektroniczny]. Kraków : Cyfrant, 2015. 220 s.
20. Nation and Narration / edited by H. K. Bhabha. London ; New York : Routledge, 1990. 333 p.
21. Tlostanova M. The Deadlocks of Memory and the (No Longer) Post-Soviet Coloniality, or can Memory be Decolonized? *Baltic Worlds*. 2024. Vol. 17, № 4. P. 57–66.

## REFERENCES

1. Amelina V. (2017). *Dim dla Doma*. [A Home for Dom] Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. 384 s. [in Ukrainian].
2. Assman A. (2014). *Prostory spohadu. Formy ta transformatsii kulturnoi pamiaty*. [Spaces of Remembrance: Forms and Transformations of Cultural Memory] Kyiv: Nika-Tsentr. 440 s. [in Ukrainian].
3. Beres S. (2020). Stanisław Lem: Ya ne buv heroiem. [Stanisław Lem: I Was Not a Hero] Nova Polshcha. 22.08.2025. <https://novapolshcha.pl/article/stanislaw-lem-ja-ne-buw-geroem/> [in Ukrainian].
4. Bodnar H. (2015). Rozkish i zlydni povoiennoho Lvova, abo realii zhytlovo-pobutovoho povsiakdennia v omriianomu misti. [Luxury and Poverty of Post-war Lviv, or the Realities of Everyday Housing and Domestic Life in the Dreamed-of City] *Ukraina Moderna*. 25.08.2025. <https://uamoderna.com/md/bodnar-postwar-lviv> [in Ukrainian].
5. Zabuzhko O. (2022). «Rosiiia duzhe retelno hotuvala demontazh Ukrainy...» (interviu portalu «Hordon»). [‘Russia Very Carefully Prepared the Dismantling of Ukraine...’ (interview for the Hordon portal)] *Zabuzhko O. I znov ya vlizaiu v tank... Vybrani teksty 2012–2016: Statti, ese, interviu, spohady*. Kyiv : Komora. s. 145–165. [in Ukrainian].
6. Kiva I. (2018). *Dim dla Doma*. [A Home for Dom] Krytyka. 16.08.2025. <https://krytyka.com/ua/reviews/dim-dlya-doma> [in Ukrainian].
7. Kropyvnyi V. M. (2022). *Modeli osobystoi ta kolektyvnoi pamiaty v suchasnykh ukrainskykh romanakh : mahisterska robota*. [Models of Personal and Collective Memory in Contemporary Ukrainian Novels: Master's thesis] Kyiv: Nats. un-t “Kyievo-Mohylianska akademiiia”. 45 s. 16.08.2025. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5e62c208-ab2b-41b8-bbbb-0d79805195ca/content> [in Ukrainian].
8. Mokryk R. (2025). *Kulturna kolonizatsiia. Strakh, prynyzhennia ta opir Ukrainy v radianskii imperii*. [Cultural Colonization: Fear, Humiliation and Resistance of Ukraine in the Soviet Empire] Lviv: Lokalna istoriia. 432 s. [in Ukrainian].
9. Orlinskiy V. (2021). *Lem. Zhyttia ne z tsiiei zemli*. [Lem: A Life Out of This World]. Per. z pol. A. Pavlyshyna. Kyiv: Choven. 496 s. [in Ukrainian].
10. Polishchuk Ya., Pukhonska O. (2021). Sobaka yak sposterihach i svidok istorii (za romanom Viktorii Amelinoi «Dim dla Doma»). [The Dog as Observer and Witness of History (Based on Victoria Amelina's Novel A Home for Dom)] *Poznańskie Studia Slawistyczne*, 20. 143–157. DOI: 10.14746/pss.2021.20.8. 16.08.2025. <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/pss/article/view/29395/26169> [in Ukrainian].
11. Romanenko O. (2018). *Koordynaty domu: symvolichni prostory romanu Viktorii Amelinoi «Dim dla Doma»*. [Coordinates of Home: Symbolic Spaces in Victoria Amelina's Novel A Home for Dom] *Synopsis: tekst, kontekst, media*, 3(23). 1–16. DOI: 10.28925/2311-259x.2018.3.1. 16.08.2025. <https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/312> [in Ukrainian].
12. Uliura H. (2017) «Dim dla Doma»: simeinyi roman pro radianske mynule. [‘A Home for Dom: A Family Novel about the Soviet Past’] *Bloh Vydavnytstva Staroho Leva*, 02.11.2017. 16.08.2025. <https://starylev.com.ua/blogs/dim-dlya-doma-simeynyy-roman-pro-radyanske-mynule> [in Ukrainian].
13. Fedoriv U. (2023). *Lviv yak misto/mistse pamiaty v romani Viktorii Amelinoi «Dim dla Doma»*. [Lviv as a City/Place of Memory in Victoria Amelina's Novel A Home for Dom] *Literatura ta istoriia: antropos–topos–tropos: monohrafiia*, za red.

M. Hnatiuka. Lviv: LNU im. Ivana Franka. s. 55–65. 16.08.2025. <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/03/Literatura-ta-istoriia.pdf> [in Ukrainian].

14. Yatsula M. (2023). Transheneratsiina travma holodomoru ta yii vplyv na kharchovu povedinku. [Transgenerational Trauma of the Holodomor and Its Impact on Eating Behavior] *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia psykholohichni nauky*, 15. 119–124. 18.09.2025. [http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/15\\_2023/15.pdf](http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/15_2023/15.pdf) [in Ukrainian].

15. Abad H. (2024). The Gaps Filled by Fiction: On Victoria Amelina's Dom's Dream Kingdom. *Literary Hub*, 24 June 2024. Available at: <https://lithub.com/the-gaps-filled-by-fiction-on-victoria-amelinas-doms-dream-kingdom/> (accessed 16 August 2025).

16. Hrebenyuk T. (2023). Reminiscence about the Soviet City: Urban Space in the Ukrainian Fiction of the 21st Century. *Journal of Narrative and Language Studies*, 11(22), 176–191. DOI: 10.59045/nalans.2023.25. Available at: <https://nalans.com/index.php/nalans/article/view/805> (accessed 16 August 2025).

17. Stoler A. L. (ed.). (2013). *Imperial Debris: On Ruins and Ruination*. Durham and London: Duke University Press. 357 p.

18. Stoler A. L., McGranahan C., & Perdue P. C. (eds.). (2007). *Imperial Formations*. Santa Fe: School for Advanced Research Press. 421 p.

19. Lem S. (2015). Świat na krawędzi: ze Stanisławem Lemem rozmawia Tomasz Fiałkowski. Kraków: Cyfrant. 220 p.

20. Bhabha H. K. (ed.). (1990). *Nation and Narration*. London and New York: Routledge. 333 p.

21. Tlostanova M. (2024). The Deadlocks of Memory and the (No Longer) Post-Soviet Coloniality, or Can Memory Be Decolonized? *Baltic Worlds*, 17(4), 57–66.

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025